

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 7—10

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О значају посматрања властитог језика за познавање језика уопште	197
2. М. Штевановић: Сложени глаголски облик или сложеница	209
3. Б. Милановић: О облику једног глагола у екавском изговору	225
4. Д-р Павле Ивић: О виду глаголског облика <i>будем</i>	239
5. Ђ. Живановић: О једном вокативу	246
6. Св. Предић: Ипак, <i>quieta non movete</i>	248
7. П. Ивић: О акценту презимена као <i>Илић</i> , <i>Панџелић</i> и сл.	251
8. Ђ. Живановић: Подваљак	255
9. Б. Терзић: Првак „Бољшег театра“	258
10. Драгиша Живковић: О повезивању наставе језика и књижевности у вишим разредима средње школе	261
11. М. С. Лалевић: Обрада субјекта	273
12. Језичке поуке	287

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ

БЕОГРАД 1955

Штампа Графичко предузеће „Академија“, Београд, Космајска ул. 28

ПОДВАЉАК

У роману Александра Вуча Распуст прочитали смо и овакву реченицу: „И кравату своју зелену, најлепшу коју сам јутрос изабрао, завезану у мали чвор испод подваљка, на коме су сигурно остали трагови пудера од јутрошњег бријања” (стр. 208). Подвлачимо овде реч *подваљак*. Исту ту реч нашли смо и у драми В. Шекспира Краљ Хенри Четврти у преводу Ж. Симића и С. Пандуровића (издање Новог поколења, 1952). Ту Врховни судија говори ово Фалстафу: „Није ли вам глас промукао? дах испрекидан? подваљак отомбољен?” (II део, II чин, II сцена, стр. 187). Дајемо само ова два примера и мислимо да је то довољно, јер је реч *подваљак* у доста честој употреби код нас, како у свакидашњем говорном језику, тако и у књижевности.

Кад је Шекспирова „драмска хроника“ Краљ Хенри Четврти почела да се спрема у Народном позоришту у Београду и ми предложили да се *подваљак* замени речју *подвољак*, неки су се глумци мало зачудили зашто је то потребно чинити. Њима је био разумљив и облик речи *подваљак* и њен постанак: *подваљак* је, по њиховом мишљењу, постало од речи ваљак, па како се тај некакав ваљак налази испод браде, онда је то изражено помоћу префикса *под*. Тумачење је изгледало јасно. Међутим, ту је народска етимологија искренула једну чисту и лепу народну реч, јер се изгубила веза између те речи и оне с којом је у вези њен постанак.

Како стоји реч *подваљак* у нашим речницима? Код Вука је нема. Ни код Броз-Ивековића. Рјечник ЈА је има и уз њу даје и мало објашњење. Ево шта ту пише под речју *подваљак*, и то под 2: „isto što *podvoljak*. Jovanović-Batut (ne kaže, otkle mu to), a od njega uzeo i unio u svoj rječnik Popović (interes Kinn). Sasma nepouzđano“. Не знамо шта је хтео Маретић да каже оним „Сасма непоуздано“: да ли му је Батут непоуздан

извор, или није веровао да се ова реч оваква употребљава, иако је нашао у једном речнику. Ово нас упућује на Српско-немачки речник Ђорђа Поповића (1886). Ту те речи доиста има. Шта више, под речју *подвољак* писац упућује на реч *подваљак*, што треба тумачити тако да је правилнија и боља реч *подваљак*, а неправилнија или неоправданија реч *подвољак*. У најбољем случају могу се сматрати за подједнако оправдане обе, па писац упућује на ону која се по азбучном реду налази на првоме месту, јер је уз њу дато значење, а та је реч *подваљак*. Ми смо ову реч нашли још у неким речницима: има је у Ђисаловићеву српско-мађарском речнику (1921), у којем се са истим значењем налази и реч *подвољак*; има је и у српско-немачком речнику Ђисаловића и Милера (1922), где је *подваљак* преведено са *das Unterkinn*, а *подвољак* са *das Doppelkinn*. Па је и Јован Кангрга у свом школском немачко-српском речнику (1924 и више издања касније) реч *das Doppelkinn* превео са: „подваљак, подбрадак“. У великом српско-немачком и немачко-српском речнику од Јована Кангрге и Светомира Ристића ове речи нема.

Ово неколико примера наведосмо зато да покажемо да се реч *подваљак* почела у нашем језику употребљавати доста често уместо старије али још увек живе речи *подвољак*. Реч *подвољак* се налази у свима нашим речницима, од Вука па до најновијих. Она је по постанку сасвим јасна и чини нам се да само њу треба задржати у књижевном језику. Постала је од речи *воље*, или *воља*, или *вољка*, у значењу: гуша. То је наша врло стара реч. Има је и у свима словенским језицима. Има је код Стулића и Микаље, и то у облику *воље*, како се обично чује у нашим западним крајевима. Вук је има у облику *воља* и каже да то значи: „гуша у кокоши или у тице, *der Kropf der Henne, des Vogels, guttur*“.¹ У томе облику употребио ју је и Ђ. Даничић у преводу Старога завета, у III књизи Мојсијевој: „И нека јој извади вољу с нечистотом и баци крај олтара према истоку гђе је престо“ (I, 16). Нама је ова реч позната једино у облику *вољка*. Њу даје Ј. Кангрга у малом немачко-српском речнику, њоме преводи реч *der Kropf*.

¹ О етимологији ове речи писао је исцрпно Ђуро Грубор у ЈФ, 1929, VIII, 13—17.

А налази се и у великом речнику Кангрге-Ристића. У Вука је нема, па је нема ни у Броз-Ивековића.

Од истог корена начињена је и сложеница *жушвољка*, коју је забележио Вук, а има је и у свима нашим каснијим речницима. Од тог истог корена начињена је и реч *подвољак*. Она се, како рекосмо, налази у свима нашим речницима, а и у многим нашим говорима још увек се само она употребљава, па је зато треба сачувати, а не допустити да једна касно и вештачки начињена реч, и то начињена по сасвим наопакој етимологији, остане у употреби. Ово кажемо зато што је реч *подваљак* почела све више да се шири захваљујући погрешном етимологисању лаика. Проф. А. Белић у своме речнику уз последње издање правописа навео је додуше поред речи *подвољак* и реч *Подваљак*, али је последњу ставио у заграду, што би свакако требало тумачити да су обе речи у употреби, али да првенство треба дати речи *подвољак*.

Ђ. Живановић